

מעדני שבת

– מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה –

פרשת כי תשא תשפ"ג

גליון של"ו - שנה שביעית

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

נשמה יתירה

השו"ע (תרכ"ד ג') כתב מוצאי יו"כ מבדילים על הכוס ואין מברכים על הבשמים, אפילו אם חל להיות בשבת. המ"ב מפרש שטעם הבשמים כדי להשיב את הנפש מפני הנשמה יתירה שהלכה לה ועכשיו ביוה"כ לא היה בו נשמה יתירה מפני התענית, אבל רבים מהאחרונים חולקין ע"ז וסוברין דכשחל בשבת יש לברך על הבשמים, ואין כאן חשש ברכה לבטלה כיון שנהנה. ומ"מ אין להורות לצבור כן ולמחות בידם במקום שנהגו בבהכ"נ שלא לברך על הבשמים רק לעצמו בביתו יכול לברך.

זמן ביאתה ויציאתה

הכה"ח (רס"א סקכ"ח) כתב שיש לכיון באמירת בואי כלה קבלת תוספת קדושה מבחינת קדושת ה'נפש', ובענייני ברוך ה' המבורך לקבל בו הארת תוספת קדושת ה'רוח', וב'פרוס עלינו' תוספת קדושת 'נשמה'. וכמו כן גם בשבת בשחרית יש לכונן בתיבות 'נשמת כל חי' תוספת 'נפש', וקודם שמו"ע תוספת 'רוח', ובתיבת 'איה' שבקדושה תוספת קדושת 'נשמה'.

השערי תשובה (על השו"ע סימן ש') כתב בשם תלמידי האר"י שהנפש יתירה אין הולכת לגמרי עד אחר סעודת מלוה דמלא במוצ"ש.

טבילה בערב שבת

החיי אדם (בספרו זכרו תורת משה סי' א' סעי' ב') כותב כי כאשר יכיון האדם את דעתו ויהיה יראת ה' בלבו באמת, והיו מעשיו רצויים, אז בודאי לאחר שטבל בערב שבת בכוונה רצויה לקבל קדושת שבת יבין בדעתו שניתוסף לו נשמה יתירה, כי ירגיש בנפשו יראת רוממות שבאה לו, עד שתבער בו אהבת ויראת ה', וזה בדוק ומנוסה מכמה אנשים כמה פעמים בלי שום ספק, אבל כשאין נשמתו טהורה אזי לא ירגיש בקדושת שבת.

וכן מאריך ביסוד ושורש העבודה (ח' א') שאף מי שעומד בטהרה מצוה גדולה לטבול בערב שבת וכו' ומועיל לקבל הנשמה יתירה ובלתי טהרה במקוה בודאי לא ישיגנה.

ביו"ט וראש חודש

בספר יסוד ושורש העבודה (שער ט' ב') כתב וילבש האדם איזה מלבוש חשוב בראש חודש, ובתיקונים (תקון כא) כתב נשמתא יתירה בשבת וביומא טבין ובכל מוספין, הרי כתב בלשונו 'ובכל מוספין' היינו בכל יום שיש בו מוסף, שאף בראש חודש מקבל אדם נשמה יתירה. אך לעיל כתבנו שיש מחל' ראשונים אם יש לאדם נשמה יתירה ביו"ט.

עוד פרטים

השערי תשובה (ר"צ) כתב חייב אדם לחדש חידושי תורה כמ"ש בזוהר דבמוצ"ש בחזרת נשמה יתירה למקומה שואל אותה הקב"ה מה חידוש אמרת בתורה.

הציץ אליעזר (י"ג נ') כתב בשם החתם סופר טעם אמירת פ' במה מדליקין בליל שבת עפ"י שאיתא בבאבא היתב בשם האריז"ל שאחר שישכים בבקר יהיה תחילת לימודו פ' משניות כי ע"ז מתיישבת הנשמה בגופו כי משנה אותיות נשמה. ולכן בליל שבת שאנו מקבלים נשמה יתירה, כדי ליישב אותה לומדין פ' במה מדליקין כי יען הנשמה קרויה נר כדכתיב 'כי נר ה' נשמת אדם' לכן לומדין פרק משניות זה שמדבר מעניני נר.

איתא בגמ' (ביצה ט"ז.) אמר ריש לקיש נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו שנאמר 'שבת וינפש' כיון ששבת ווי אבדה נפש.

רש"י שם מפרש שנשמה יתירה הוא רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרוחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו. אבל השיטה שם מפרש שנשמה יתירה פירוש שע"י זה חל עליו שפע אלקי ושכל יותר לעסוק בתורה ולעיין במעשה ה'.

בספר שבלי הלקט (ק"ל) כתב שבשבת יש באדם שתי נשמות, ובמוצאי שבת ניטלת ממנו נשמה אחת.

החתם סופר כאן על התורה כתב שענין נשמה יתירה היא אותן הכתרים שקשרו להם ס' רבוא מלאכי השרת נגד נעשה ונשמע ושוב הורידו עדים מהר חורב וניתנו כולם למשה רבנו ובכל שבת נותן משה לשומרי שבת ניצוץ מחלק כתרו ומחזירו לו במוצ"ש. ומחדש שקודם חטא העגל לא היה בשבת נשמה יתירה ולא יצאה ממנו במוצ"ש כי היו עליהם ב' כתרים תמיד.

בשמים במוצ"ש

מבואר בגמ' ברכות (נ"א:) שיש לברך על בשמים במוצ"ש אך לא מבואר בגמ' שם טעם הדבר. תוס' בביצה (ל"ג:) כתבים שתי טעמים, טעם א' להשיב את הנפש שהיא כואבת בשביל הנשמה יתירה שהלכה. טעם ב' מפני שבשבת אש הגהינום שובת וכשיוצאת שבת חוזר ושורף והנפש נחלשת מזה וצריך לתמכו בריח טוב.

תוס' שם מקשים למה אין מברכין על בשמים במוצאי יו"ט, ומסיק שמזה מוכח שהטעם משום נשמה יתירה שהולכת מהאדם במוצ"ש וביו"ט אין נשמה יתירה, ומה שאין מברכים על בשמים במוצ"ש כשחל יו"ט ביום א' הוא משום שאז כיון שיש לו מאכלים חשובים וטובים מיישב דעתו בזה בלא ריח בשמים.

הב"ח (רצ"ז) כתב שקשה לומר דבמאכלים טובים מיישב דעתו בלא ריח בשמים דא"כ הני דשכיחי להו בכל יומא בישראל ומעדנים טובים לא יהיו מברכים אבשמים במוצאי שבת, אלא נראה דלא תקנו לברך על הבשמים אלא בדאיכא תרתי אבדת הנפש וגם התחלת אש של גיהנם דשורף, דהשתא כיון דחלשא דעתא דאדם דאבדה לו הנפש בקל יגיע לידי חולשא מאש של גיהנם אבל כשאין כאן אבדת נפש אין לחוש לאש של גהנום, כי היכי דאין חוששין כל ימות החול, ולכן אין מברכים במוצאי יו"ט אע"פ דאיכא אש של גהנום כיון דאין שם אבדת נפש, וכן אין מברכים ביום טוב שחל להיות במוצאי שבת אע"פ דאיכא אבדת נפש כיון שאין כאן אש גהנום.

ברמב"ן (בספרו האמונה והבטחון) כתב שיש לאדם ביו"ט נשמה יתירה ואינה מסתלקת בחולו של מועד ולא במוצאי יום טוב לחול, ולכן אין מברכין על הבשמים במוצאי יום טוב.

הערוך השולחן (רצ"ז) כתב ואף על גב דכל אלו טעמים רוחניים מ"מ כל נפש מישראל מרגיש בזה וסימן מובהק לזה דכל איש ישראל במוצאי שבת מוצא את עצמו בהשתנות, ואף על גב דאיהו לא חזי מזלא חזא.

כתיב (ל"ד כ"ז) 'כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית', ואיתא במדרש פ' נח שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה שבעל פה שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול ונידוד שינה ואין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה, דכתיב כאן 'על פי הדברים' דהיינו דברים הנאמרים על פה ולא בכתב. הנתיבות שלום תמה הא כתיב לעיל בפ' משפטים (כ"ד ז) 'ויקח ספר הברית' ורש"י מפרש שהוא מבראשית ועד מתן תורה ומצות שנצטוו במרה, הרי שהיה ברית על תורה שבכתב קודם מתן תורה. ומפרש שיש שתי מיני ברית, יש ברית פנימית ויש ברית חיצונית, וזה כוונת המדרש שהברית פנימית היה רק על תורה שבעל פה שאין לומדים אותה אלא מי שאוהב את הקב"ה באמת, ויש גם ברית חיצונית והוא על תורה שבכתב.

כתיב שמשה עלה עוד פעם ארבעים יום עבור לוחות שניות, וקשה הא מאחר שלמד כבר כל התורה כולה בלוחות הראשונות למה היה צריך כל כך זמן בלוחות שניות. הדרש משה מפרש שאין דומה הלמוד קודם החטא ללמוד שלאחר החטא, שעכשיו אחר החטא צריך ללמוד וללמד ביותר חזוק ולכן היה צריך לחזור וללמוד הכל עוד פעם.

כתיב (ל"ב י"ט) 'ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחלת ויחר אף משה וישלך מידו את הלחת וישר אתם תחת ההר'. כתיב 'מידו' וקרינן 'מידיו'. ובספר טעם ודעת מבאר בשם ר' ישראל סלנטר שבחטא העגל נפגמו דברות שבלוח הראשון שהוא עבירה בין אדם למקום, ולכן רצה משה רבנו לשבור רק את הלוח הראשון ולא את הלוח השני שהוא מצות בין אדם לחבירו, ושוב הכריע שאם אין לוח שבו מצות שבין אדם למקום שוב אין מקום למצות שבין אדם לחבירו ושיבר את שתיהם. ולכן כתיב לשון יחיד כי רצה להשליך רק הלוח שביד אחת, וקרינן לשון רבים כי הכריע להשליך את שתיהם שבשתי ידיו.

הבני יששכר (אדר מאמר ד') כתב בשם חסד לאברהם דבכל שנה ושנה שלשים יום קודם לפסח הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו ממציא פדיון לבניו, הגם שעל ידי העונות נפשותם שקועות ח"ו בשערי טומאה, באותן השלשים יום קודם לפסח הש"י מוציא אותם בכל יום ויום חלק אחד ופודה אותם, עד כי בליל י"ד בניסן הם עומדים חוץ לטומאה ובליל ט"ו הם בני חורין לגמרי. ומבאר ששלשים יום דייקא, כי הנה נצטוינו על מחיית עמלק ג' מצות ממנין תרי"ג, במחשבה (לא תשכח), בדבור (זכור בפה), במעשה (והיה בהניח תמחה וכו'), ובשלשים יום הם תש"ך שעות, בגימטריא ג' פעמים עמל"ק, ביטול שיעור קומתו לגמרי, קומת המחשבה קומת הדבור קומת המעשה, (כענין שיש באדם נפש רוח נשמה וכל אחד שיעור קומה שלימה), והנה באותן השלשים יום קודם לפסח הוא החג אשר מתעורר החסד, ובזה מובן אשר מתחילין לדרוש בהלכות פסח ביום הפורים שהוא יום מחיית עמלק. ומקובל בידינו קבלת הקדמונים אשר לעתיד ב"ב מלחמת עמלק ומחייתו יהיה בערב חג הפסח, הרי שהתחלה ביום הפורים והסיום והגמר בערב פסח, והן המה תש"ך שעות מנין ג' פעמים עמל"ק, לבטל שיעור קומת הקליפה מכל וכל במחשבה דבור ומעשה. ובזה תבין טעם בדיקת חמץ אור לארבעה עשר שהתנא נקט אור, כי יוצאים אז מחשך לאור. ותבין גם כן מה שנתקשו הפוסקים למה לא מברכין שהחיינו על בדיקת חמץ, כי לפי הנ"ל מברכין שהחיינו בהתחלת זמן ביעור שהוא ביום הפורים.